

Ekologická expertíza Vodného diela Slatinka

D. Mandák: Ecological Expertise of Slatinka Water-works. Život. Prostr., Vol. 33, No. 4, 199–202, 1999.

The Slatinka water-works is illustrated as practical experience in the environmental impact assessment process. The process related to the building of water-works began in 1993, i. e. before passing the Act. Next steps of the assessment process up to the final record were carried out already after having passed the Act. In the article we describe the assessment process pointing out the most relevant problems and the selection of alternatives.

As regards the Slatinka water-works, in the final record in April 1996 it was recommended to realise the work parallelly ensuring several measures. At present, almost five years after releasing the final record, it is necessary to stress that the Slatinka water-works has still not been realised.

Firma Ekospol Banská Bystrica vyhrala verejnú súťaž, ktorú vyhlásila Vodohospodárska výstavba, š. p., Bratislava na spracovanie ekologickej expertízy stavby Vodné dielo Slatinka. Súťaž bola vypísaná v apríli 1993. Na posúdenie boli tri varianty:

- variant č. 1 – Vodné dielo Slatinka,
- variant č. 2 – Vodné dielo Horné Hámre,
- nulový variant.

Pre spracovanie Zámeru, t. j. prvej časti úlohy, bol po dohode s investorom prijatý názov **Environmentálne hodnotenie nadlepšenia prietokov Hrona**. Dôvodom pre kompenzačné nadlepšovanie prietokov Hrona (z niektorej novej vodnej nádrže v povodí horného Hrona) bolo odoberanie časti prietoku v profile VD Veľké Kozmálovce pre Jadrovú elektrárňu Mochovce (JEMO), poľnohospodárske závlahy v oblasti dolného Hrona, priemysel a rybníky v lokalite Levice a na zachovanie minimálneho bilančného (biologického) prietoku v Hrone pod týmto profilom.

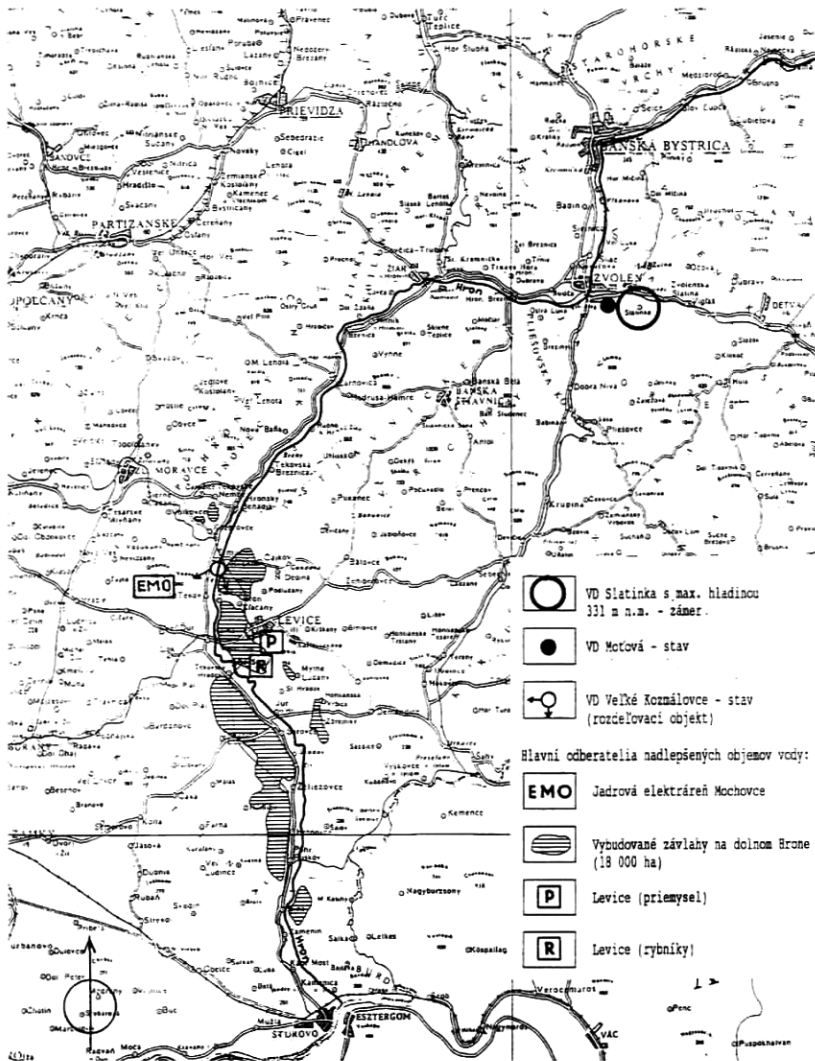
Z hľadiska projektovej prípravy bol viac rozpracovaný variant VD Slatinka (Úvodný projekt Hydrokonzult Bratislava, 1987), zatiaľ čo pre VD Horné Hámre bola spracovaná len štúdia. Pre VD Slatinka spracoval Stavoprojekt v Banskej Bystrici už r. 1991 ekologickú štúdiu. Rozsah spracovania zodpovedal požiadavkám objednávateľa a vtedajšej úrovni spracúvania podobných ekologických hodnotení.

Zmeny v štátnej správe i v legislatíve v oblasti životného prostredia vyvolali potrebu nového a komplexnej-

šieho hodnotenia vplyvov. Návrh zámeru bol predložený variantne, t. j. hodnotil sa aj variant VD Horné Hámre i nulový variant.

Prvá časť posudzovania – návrh zámeru – bola spracovaná v súlade s prílohou č. 2 návrhu zákona. Vychádzala zo súčasného stavu projektovej prípravy vodných diel a zo súčasného stavu kvality prírodného aj životného prostredia. Na základe týchto údajov boli zhodnotené predpokladané vplyvy na jednotlivé zložky prostredia, ako aj predbežné opatrenia na zmiernenie, resp. úplnú elimináciu niektorých najzávažnejších vplyvov. Základné členenie jednotlivých kapitol bolo prispôbené variantnému posudzovaniu s možnosťou okamžitého porovnávania vplyvov oboch variantov. Podľa dôsledkov na územie mali niektoré kapitoly charakter lokálny (napr. biota v bezprostrednom okolí vodných diel), niektoré nadregionálny (hydrológia od navrhovaných vodných diel až po jestvujúce VD Veľké Kozmálovce). Nulový variant bol prehodnotený osobitne, a potom aj spoločne, vo vzťahu k prvému a druhému variantu. Súčasťou návrhu zámeru bola aj grafická dokumentácia v mierke 1:10 000.

Po spracovaní prvej časti bolo zrejme, že treba prehodnotiť viacero variantov riešenia nadlepšenia prietokov Hrona. Prejavilo sa to vo väčšine vyjadrení zainteresovaných orgánov, organizácií i samotného obyvateľstva. Navyše, MŽP SR v určení rozsahu hodnotenia (už po prijatí zákona EIA) požadovalo venovať zvýšenú pozornosť práci s verejnosťou pri variante VD Slatinka.

1. Vodné dielo Slatinka – širšie vzťahy

Jedným z najzávažnejších problémov tohto riešenia je presídlenie obyvateľov Slatinky. Preto bolo treba pre jednotlivé varianty vypracovať druhú časť posudzovania – správu o hodnotení – s názvom **Nadlepšenie prietokov Hrona**, podľa prílohy č. 3 zákona. Variant VD Horné Hámre, pre jeho nevhodnosť preukázanú už v návrhu zámeru, bol z ďalšieho procesu hodnotenia vyradený.

Správa o hodnotení obsahovala aj 3 hlavné (ťažiskové) prílohy: 1. Nadlepšenie prietokov Hrona bez VD Slatinka – alternatívne riešenia, 2. Biota a jej ovplyvnenie vodným dielom Slatinka, 3. Práca s verejnosťou a sociologický prieskum lokality VD Slatinka.

Na zabezpečenie potrieb vody podľa vybraných scenárov jej čerpania boli v správe o hodnotení predložené 3 hlavné varianty, ku ktorým sa dospelo procesnosťou EIA z mnohých ďalších:

- Predkladané VD Slatinka (obr. 1) s objemom 27,4 mil. m³ a max. prevádzkovou hladinou na kóte 331 m n. m. Vzišlo z 5 subvariantov s rozdielmi vo výške max. hladiny a v úprave konca vzdutia vo Zvolenskej Slatine a v návrhu hate pod Sitárkou. Spomedzi všetkých subvariantov vyvoláva VD Slatinka relatívne najmenšie problémy obyvateľstvu Zvolenskej Slatiny aj tunajším cenným prírodným územiám.

- Predkladané VD Mochovce (obr. 2) s objemom 14 mil. m³ vzišlo z ďalších alternatív, resp. ich kombinácií. Na rozdiel od variantu VD Slatinka, tieto alternatívne riešenia vyvolali výrazne menšie problémy v prípade obyvateľstva aj cenných častí prírody.

Hodnotili sa tieto alternatívy: ekologická modifikácia VN Rohozná, nová – väčšia VN v terajšej lokalite Môtovská priehrada, závlahové malé vodné nádrže na odprírodnených prítokoch dolného Hrona, nadlepšovanie z terajšej VN Môtová, nadlepšovanie zo Štiavnických jazier, využitie prívodov vody z vybudovaných nádrží v záujmovom území JE Mochovce, využitie podzemných vôd v záujmovej oblasti Hrona a Žitavy, výstavba prívodu vody z Dunaja a napokon 5 rôznych veľkostných alternatív nádrží v lokalite na Malokozmálovskom potoku

asi 2 km od JE Mochovce.

Posúdila sa tiež možnosť využitia vody realizáciou opatrení na celoplošné spomalenie odtoku vody z povodia Hrona, ktorá môže mať po overení značný význam v budúcnosti. Na riešenie deficitov vody v povodí dolného Hrona totiž nebude stačiť len vybudovanie veľkej nadlepšovacej nádrže. Preto alternatívne riešenie odporúča paralelne s vybudovaním veľkého vodného diela aj začatie obnovy celoplošného zdržiavania vody v hydrologicky a krajinnokologicky destabilizovanej krajine. Na narušených nivách prítokov a riečnych ramien dolného Hrona ide o návrh technickej obnovy mokradí,

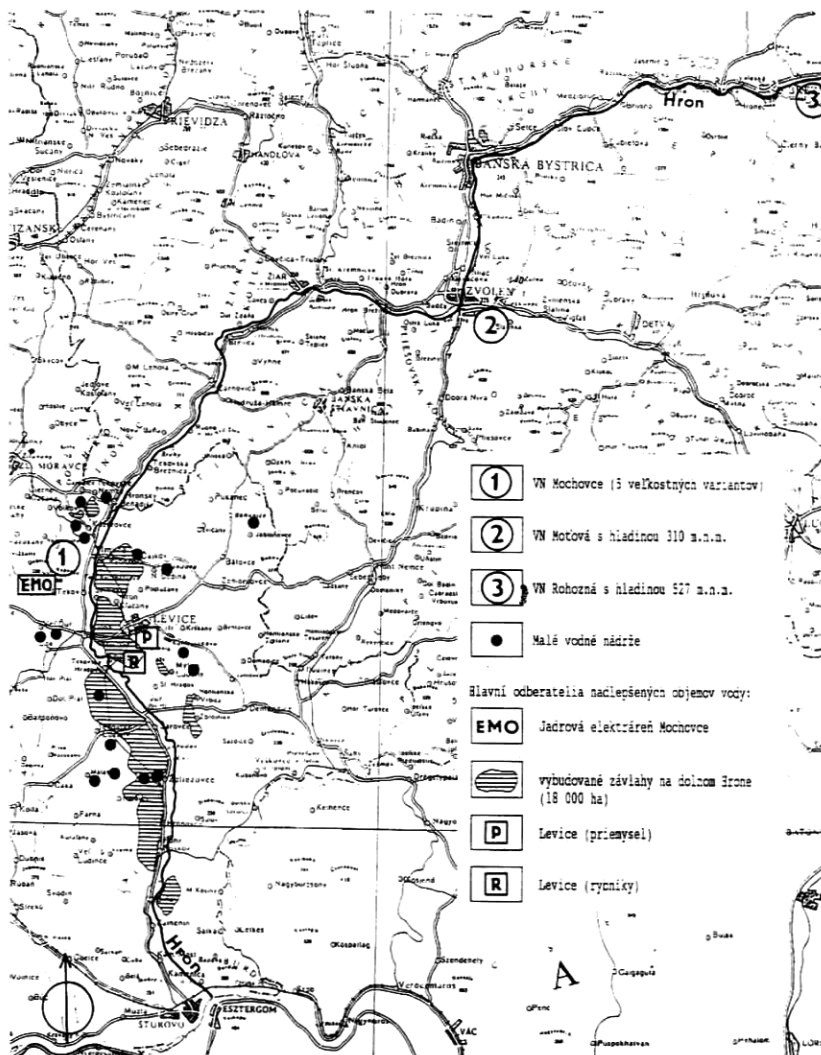
v oráčinových častiach povodia zase o návrh budovania zasakovacích vegetačných línií.

● **Nulový variant**, t. j. ak by sa žiaden zámer nerealizoval, sa riešil podľa zákona povinne.

Vzhľadom na to, že projektová a rozpočtová pripravenosť i majetkoprávne vysporiadanie sa týka len variantu VD Slatinka, len k tomuto variantu sa mohla spracovať kompletná správa o hodnotení. Ostatné varianty alebo ich kombinácie v procese hodnotenia predstavovali určité expertné návrhy s viacerými zrejmy nepresnosťami. K týmto variantom sa urobilo hodnotenie v zákonom stanovenom rozsahu.

Ako súčasť riešenia úlohy sa zriadilo vo Zvolenskej Slatine informačné stredisko pre verejnosť a uskutočnil sa sociodemografický prieskum v lokalitách Zvolenská Slatina, Slatinka a chatová osada v zátopovej oblasti. Obyčajne v mesačných alebo dvojmesačných intervaloch organizoval riešiteľ verejné zhromaždenia, kde za účasti starostu obce, investora i projektanta vodného diela priebežne oboznamovali občanov so stavom prípravných prác, riešením najzávažnejších problémov i s plánovaným harmonogramom výstavby. Práce s verejnosťou sa aktívne zúčastňovali aj viacerí členovia "Združenia Slatinka", ktorí však k výstavbe VD zaujímali negatívne stanovisko. Opačné stanovisko zastávali najmä obyvatelia Slatinky. Po dlhoročnom utrpení spôsobenom stavebnou uzáverou a "socialistickým vyvlastnením" boli k výstavbe zmierlivejší, pričom požadovali finančné odškodnenie a urýchlenú nápravu ich bytovej situácie, resp. primerané ubytovanie v rámci presídlenia obce do Zvolenskej Slatiny. Investor spolu s OÚ vo Zvolene a MÚ vo Zvolenskej Slatine začal túto požiadavku zabezpečovať.

V záverečnej časti posudzovania sa riešitelia pokúsili určiť poradie vhodnosti predkladaných variantov. Na vtedajšej úrovni spracovania variantov však nebolo možné urobiť poradie z komplexného hľadiska. Preto sa stanovilo len podľa hlavných porovnávacích kritérií, ktoré vybrala skupina ekologických a vodohospodárskych expertov riešiteľského kolektívu.

2. Hodnotenú nové alternatívne riešenia – situácia

Pri *vodohospodárskom porovnaní* bolo riešenie VD Slatinka lepšie ako alternatíva VD Mochovce, hlavne z hľadiska koncepcnej, projektovej a územnej pripravenosti, a tým aj aktuálnosti dobudovania, ďalej z hľadiska odskúšanosti koncepcného a technického riešenia a polyfunkčnosti nádrže.

VD Mochovce by bolo zasa výhodnejšie z vodohospodárskeho pohľadu, hlavne vďaka blízkosti VD Veľké Kozmálovce, čo by umožnilo operatívnejšie a istejšie dodávky vody. Najhorší z tohto hľadiska je nulový variant, lebo nemôže zabezpečiť požadované odbery JEMO.

Z ekonomického hľadiska sa javilo ako investične menej náročné VD Mochovce. Vďaka výrobe elektrickej energie v malých vodných elektrárnach (MVE) na VD Slatinka by sa však táto ekonomická výhodnosť približne o 20 rokov vyrovnala a postupne obrátila v prospech VD Slatinka. Aj celkové investičné náklady prepočítané na 1 m^3 zásobného objemu by boli pri VD Slatinka o polovicu menšie. Nulový variant by bol, samozrejme, investične najmenej náročný, ale veľké (aj keď zriedkavé) by boli ekonomické straty poľnohospodárstva na úrode, ale hlavne v JEMO.

Z hľadiska vplyvov na životné prostredie je výhodnejší variant VD Mochovce, pretože nevyvoláva nevyhnutnosť presídlenia takého množstva obyvateľov, nelikviduje celoslovensky cenné prírodné územia, ani útočiská kriticky ohrozených živočíchov a rastlín, ako je to v prípade VD Slatinka. Nulový variant by zachránil cennú prírodu v údolí Slatinky.

Približne vyrovnané sú pri oboch lokalitách *vplyvy na územný rozvoj*, pozitívne (hlavne rekreácia), ako aj negatívne (likvidácia urbanistických štruktúr). V prípade nulového variantu by niekoľkokrát počas životnosti JEMO nastali veľké, celospoločensky citeľné, výpadky vo výrobe elektrickej energie.

Z porovnaní vyplývalo, že z vodohospodárskeho a ekonomického hľadiska je výhodnejšie stavať VD Slatinka, z environmentálneho hľadiska VD Mochovce.

Po predložení správy o hodnotení sa uskutočnilo pripomienkové konanie a jej verejné prerokovanie v obci Zvolenská Slatina. Potom bol spracovaný posudok k správe o hodnotení a v apríli 1996 MŽP SR vydalo záverečné stanovisko. V ňom – v súlade s posudkom – **odporúča realizovať VD Slatinka** ako celkovo najvýhodnejší variant so súčasným zabezpečením viacerých opatrení, ktoré boli rozpracované už v správe o hodnotení, resp. požadovali ich zainteresované organizácie a verejnosť. MŽP SR konkrétne odporučilo pred realizáciou vypracovať nasledujúcu dokumentáciu:

- územný plán lokality VD Slatinka,
- projekt sanácie sedimentov VN Môťová,
- projekt celoplošného spomalenia odtoku a zlepšenia čistoty vôd v povodí Slatiny.

Všetky tieto dokumentácie ako súčasť podkladov k žiadosti o vydanie územného rozhodnutia už boli pre investora spracované. MŽP SR okrem toho odporučilo, aby sa ešte pred konečným rozhodnutím o povolení činnosti prijali opatrenia na riešenie nepriaznivej sociálnej situácie občanov Slatinky, spôsobenej dlhoročnou stavebnou uzáverou. V rámci programu biologického monitoringu lokality VD Slatinka (vykonáva sa priebežne) ministerstvo odporučilo, aby bola dôsledne kontrolovaná účinnosť opatrení na prevenciu, elimináciu, minima-

lizáciu a kompenzáciu vplyvov na životné prostredie, ktoré navrhovali spracovatelia správy o hodnotení.

Už v priebehu posudzovania zámeru, ale aj neskôr, predstavitelia JEMO prehlásili v tlači, že nepotrebujú nadlepšenie prietokov Hrona. S tým sa dá súhlasiť do tej miery, že vychádzajú z dočasného – ekologicky neprijateľného – vodoprávneho rozhodnutia, ktoré stanovilo minimálny prietok MQ pod VD Kozmálovce vo výške $6,6 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Takýto prietok je biologicky úplne neprípustný, tak málo vody v Hrone ešte netieklo (Brehy r. 1928 zaznamenali $7,6 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$). Pri takom nízkom MQ je nadlepšenie z VD Slatinka určite nepotrebné.

S ohľadom na rybiu osádku celého pobrežia približne 70 km úseku dolného Hrona, by však bolo žiaduce považovať za minimálnu možnú hranicu $\text{MQ} = \text{Q}_{355} = 12,33 \text{ m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$. Pri ekologicky žiaducom MQ môže v najsuchšom roku len na prevádzku JEMO chýbať takmer 4 mil. m^3 vody, pri prevádzke len dvoch blokov a pri dočasnom odstavení ostatného priemyslu a závlah v regióne dolného Hrona. Výška ekonomickej straty spôsobenej týmto deficitom vody by podľa odhadu JEMO z r. 1994 dosahovala 1 mld. Sk.

Všetky alternatívne riešenia zabezpečenia vody bez VD Slatinka sú podrobne spracované a prepočítané v správe o hodnotení, ktorá má aj 150 stranovú prílohu.

V súčasnosti – takmer štyri roky po vydaní záverečného stanoviska – sa VD Slatinka ešte stále nerealizuje. Investor zatiaľ pripravuje podklady na územné konanie. Napriek tomu sa končí proces presídľovania obyvateľov Slatinky. Koncom r. 1999 by mali mať zabezpečené náhradné ubytovanie v spoločnom zariadení i v samostatných rodinných domoch vo Zvolenskej Slatine. Podľa získaných informácií značná časť obyvateľov s týmto riešením súhlasí. Ďalšia skupina obyvateľov, ako aj environmentálne MVO (napr. Združenie Slatinka) boli, a aj teraz sú, proti výstavbe VD a stále sú za záchranu, obnovu a ďalší rozvoj tejto pomaly vymierajúcej obce.

Podľa najnovšieho skutkového stavu možno konštatovať, že ochrana záujmov spoločnosti v danom území pre výstavbu VD Slatinka bola legislatívne zabezpečená ÚPN VÚC Banskobystrického kraja, ktorý schválila vláda SR nariadením č. 263 zo dňa 9. 6. 1998. Na to OÚ vo Zvolene rozhodnutím č. ŽP-99/03467-2 zo dňa 3. 5. 1999 ukončil platnosť územného rozhodnutia o stavebnej uzávere, ktorá bola vyhlásená rozhodnutím ONV vo Zvolene 28. 11. 1984 č. OÚP 298/84 – Pá.

RNDr. Dušan Mandák (1951), EKOSPOL, Figaša Bystrého 24, 974 01 Banská Bystrica.

E-mail: ekospol@isternet.sk